HAKİKAT SONRASI ÇAĞDA MEDYADA GERÇEKLİK: MAYA TAKVİMİ SÖYLENTİSİNİN MEDYADA SUNUMU

Özgehan Özkan*

ÖZET

Tarihin her döneminde "gerçeküstü" olana ilgi gösterilmiştir. Bilimsel bilgi öncesinde, hurafeler zamanında bu durum makul kabul edilebilir. Bununla birlikte sanayi devrimini takip eden süreçte yerleşen bilimsel bilgi anlayışına ve bilginin tabana yayılmasını sağlayan kitle iletişim araçlarına rağmen gerçeküstüye olan ilginin son yıllarda artması incelemeye değer bir toplumsal olgudur. Araştırmanın amacı, medyanın antik Maya uygarlığının kullandığı takvimden yola çıkarak bilimsel temelden ve gerçeklik bağlamından uzak, "gerçeküstü" bir temsil sergilediğini ortaya koymaktır. Örnekleme dahil olan haberler çerçeveleme yaklaşımı ile değerlendirilecektir. Mayaların takvimi konusu ile ilgili tarih, arkeoloji, antropoloji bilimlerinin ortaya koyduğu bilimsel bilgi yerine bilimsel dayanağı olmayan veriler üzerinden nasıl bir temsil oluşturulduğu saptanacaktır. Haberin başlığı, alt başlık ve üst başlıkları, spotu ve kullanılan görselleri ile nasıl bir çerçevede okura sunulduğu tespit edilecektir. Çerçeveleme yaklaşımına ek olarak haber metinlerinin dil üzerinden bilimsel bağlamdan ne şekilde uzaklaştığını ortaya koymak üzere söylem analizinden yararlanılacaktır. Böylece haberin nasıl "gizemli" ve "gerçeküstü" bir dil ile kurgulanarak okura aktarıldığı ortaya konulacaktır. Araştırmada kıyametin kopacağı yıl olduğu iddia edilen 2012'de yayınlanan Hürriyet, Habertürk ve Milliyet gazetelerinin internet sitelerindeki haber metinlerinin tamamı incelenmiştir. Ancak makalenin sınırlılığı göz önünde bulundurularak burada 18 adet habere yer verilmiştir. Tüm haberlerin analizine ilişkin bulgular sonuç kısmında aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Infotainment, magazinleşme, bilim haberleri, spekülasyon, Maya takvimi

REALITY IN MEDIA IN THE POST TRUTH AGE: PRESENTATION OF MAYA CALENDER RUMOR IN THE MEDIA

ABSTRACT

What is "surreal" has been shown interest in every era of the history. This case can seem to be reasonable in the age of superstitions before the emergence of the scientific knowledge. However, despite of the understanding of scientific knowledge built in the process following the Industrial Revolution and mass media that allow the knowledge to spread over the entire of the society, the increase in interest on those that are surreal in recent years is a social phenomenon that is worth analysing. The purpose of this study is to reveal how the media carries out a "surreal" presentation by deviating from the scientific basis and the context of the reality, based on the calendar used by the ancient Maya civilization. New articles included into the sampling process within the scope of this study will be analysed by the framing approach. It will be addressed in the framework

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi İletişim Fakültesi, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2556-0237

Makale Gönderim Tarihi: 03.04.2018 - Makale Kabul Tarihi: 01.10.2018

of this study how a presentation is created by the media with "data" having no scientific basis, instead of scientific "knowledge" verified by science fields such as history, archaeology, anthropology etc. in connection with the calendar of the Maya civilization, and how the news items are conveyed to the public, with headlines, subheadings, main headings, spots and images used. In addition to the framing analysis, the news items will be reviewed on the basis of the discourse analysis, in order to reveal to what extent the news items are deviated from their context. Thus, it has been revealed how news articles are conveyed to readers by fictionalizing with a "Mysterious" and "Port-Truth" language. Based on this, the whole of news articles published on the websites of the newspapers Habertürk, Milliyet and Hürriyet has been analysed. However, this study contains only 18 news samples because of limitations in the article. Findings regarding the analysis of all news articles have been cited as statistical data in the result section of this study.
Keywords: Infotainment, tabloidization, science news, speculation, Maya Calendar

GİRİŞ

İnsan, diğer bütün canlılara göre fiziki yeterliliği ve doğaya uyumu en az olan türlerden biridir. Çetin doğa koşulları içinde hayatta kalmasını sağlayacak fiziki özellikleri diğer canlılara göre zayıftır. Bu nedenle karşılaştığı hemen hemen her unsur birer tehdittir. İnsanın zorlu tabiat koşullarında hissettiği ilk duygu korkudur. "Başta vahşi hayvanlar, gök gürlemesi, yıldırımlar, ateş püsküren volkanlar yanında; kendi hayal dünyasından kaynaklanan ve gölgeleri arkasından mağara duvarlarına yansıyan şeytanlar ve hortlaklardan korkan insan" (Neşşar 2018: 40) için bu duygudan kurtulmanın tek yolu tanımak ve öğrenmektir**.** "İnsan sınırsız bir bilme, öğrenme ve araştırma gereksinimi duyar. Doyuma ulaşmasının ve kendini güven içinde hissetmesinin temel kaynağı bilgidir" (Özbek 2007: 3). Yeme, içme, barınma, ısınma ile birlikte en temel gereksinimlerden biri olan güven duygusu ancak çevresini tanıması ve öğrenmesi ile sağlanmıştır. Bununla birlikte "bilinmeyen", "gizem", "korku" gibi unsurların izleri insanda hâla yaşamaktadır. Bu izler, bireyden bireye; toplumdan topluma düzeyi farklılık göstermekle birlikte bilimsel temeli olmayana, kanıta dayanmayana, masalsı ve ürkütücü olana yoğun ilgi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ayhan ve Yarar'a göre (2005: 15) insanoğlunun varoluşsal korku ve endişelerini gideren temel araçlardan birisi de batıl inançlardır ve bu batıl inançlar insanın çetin doğa koşulları karşısında hayatta kalmasını sağlayan unsurlardan biri, bir savunma mekanizması olarak insana kodlanmıştır. Bununla birlikte "mantık ve sağduyu arttıkça batıl inançların etkilerinde bir düşüş görülmesi olasıdır" (Ayhan ve Yarar 2005: 19). Bilgiye yaklaşım şeklinin insan beyni ile doğrudan ilgisi vardır. "İnsanlarda, diğer memelilerden farklı olarak aşırı gelişmiş olarak karşımıza çıkan üst beynin ön bölümü; irade, dürtü kontrolü, yüksek zihinsel işlevler, çalışma hafızası, kişilik özellikleri, ahlak kurallarına uyma ve karmaşık stratejileri üretebilme ve anlayabilme gibi insana has özellikleri yönetir" (Canan 2016: 134). İnsanın gizemli olanın verdiği korkudan kurtularak ilerleyebilmesi, diğer canlılardan farklı olarak

mutlak bir yaratıcı güce inanma ve bilgi temelinde öğrenme ile mümkün olmuştur.

Beynin gelişimi, karar alma süreçlerinde duyguların değil, akılcı gerekçelerin belirleyici olması sürecinde zihni zorlayıcı bilimsel bilgi ile mümkün olmaktadır. Başka bir ifade ile gerek yaygınlık, gerekse içerik bakımından üst düzey bir eğitim sisteminden geçen toplumlarda gerçeküstü içeriğe olan ilginin azalması, aksi yöndeki toplumlarda ise artması beklenebilir.

Toplumların başlıca bilgi alma kaynağı süresiz yayınlar dışında medyadır. Bu noktada medyanın konuları sunuş biçimi önem kazanmaktadır. Bilimsel bilgiden çok magazinel-eğlendirici içerik tüketen toplumlar bilimden çok spekülasyona yönelmektedir ve bu da bilimsel temeli olmayan gerçeküstü içeriklerin "gerçekmişçesine" toplumda yayılmasına neden olmaktadır. Tarihin her devrinde rastlanan bu durum geniş bir yelpazede içerik üreten kitle iletişim araçlarının varlığı nedeniyle bugün daha da yoğunlaşmıştır.

Maya takvimi-kıyamet kehaneti iddiası konusunun okurlara nasıl aktarıldığını ortaya koyabilmek için öncelikle Maya uygarlığı hakkında genel bilgi vermekte yarar vardır. Kullandıkları takvimin ne anlama geldiği konusunda gerçek bilgiyi ancak tarih, arkeoloji gibi bilim alanlarında yetkin bilim insanlarından edinmek mümkündür. Böylece haberde sunulan içerik ile bilimsel bilgi arasında bir karşılaştırma yapılabilecektir.

Mayalar Orta Amerika'da yaşamış Kolomb öncesi antik bir uygarlıktır. Yerleşim yerleri tam olarak "Yucatan Yarımadası'nda, Chipas ve Tabasco eyaletlerini, Guatemala ve Belize'yi, Honduras ve El Salvador'un batısını içine alan bölgede" (Mena ve Illescas 2008: 222) yer almaktaydı. Mayalar milattan yüzlerce yıl önce ortaya çıktığı tahmin edilen, 600'lerde yükselişe geçen, M.S. 900'lerde gerileme sürecine giren ve 15.yy.daki İspanyol işgali ile varlığı sona eren bir toplumdur. Bununla birlikte "Mayalar tarihten tamamen kaybolup gitmiş bir millet değildir. Bugün yaklaşık sekiz milyonu geçkin nüfusları bulunan, geçmişleri Milattan Önce (M.Ö.) neredeyse on bin olarak bahsedilen" (Doğan 2007: 23) bir topluluktur. Maya dili ve Türk dili arasındaki olası benzerliği araştırmak üzere 2005 yılında Meksika, Guatemala ve Belize'ye giden Dilbilimci Dr. Öğr. Üyesi İsmail Doğan, Maya takvimi ve kıyamet kehaneti konusu ile ilgili olarak aşağıdaki tespitlerde bulunmuştur:

"Maya takviminde bahsedilen tarih, yeni hesap yılının başlangıcıdır. Nasıl miladi takvime göre her yılın başında yeni bir yıla başlanılıyor, yine 12 hayvanlı Türk takviminde, 12 yılda yeni bir yıla başlanılıyorsa, Maya takviminde bu yeni hesap yılının başlaması demektir. Ne kıyamet tasvir edilir, ne de deprem ve tufanların olacağı hususunda kehanetler yoktur. Bu inanış tamamen uydurmadır" (Doğan 2007: 25). Bilimsel bilginin bulguları bu şekildeyken ve buna ulaşmak tarihin hiç

bir döneminde olmadığı kadar kolayken bundan adeta bilinçli olarak uzak durulması ve gerçeküstülük içeren magazinel söyleme itibar edilmesi araştırılması gereken bir olgudur.

Toplumu oluşturan bireyler, haberin "yalan" olduğunu bile bile onu takip etme ve o doğrultuda hareket etme eğilimindedirler. İnsanın bu irrasyonel davranışının nedenlerini sorgulayan Sutherland (2017: 301), bu nedenlerden biri olarak zihinsel tembelliği göstermekte ve zorlu ve uzun düşünsel süreçlere olan ihtiyacı azaltmak için insan zihninin kısa yollar ürettiğini ifade etmektedir. Bu yönelimin beraberinde gerçek üstülüğün eğlendiriciliğine ve kolaylığına meyletmeyi getireceği açıktır.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın kuramsal çerçevesi açıklanırken Türkçeye haber-eğlence olarak çevrilebilecek Infotainment kavramı üzerinde durmak gerekmektedir. Infotainment haber değeri olan herhangi bir içeriğin, medya tarafından bağlamından kopartılarak ve içine magazinsel unsurlar dahil edilerek eğlendirici hale getirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Infotainment, eğlence kavramını barındırması bakımından olumlu bir algı meydana getirse de, ilgi çekmek uğruna korku psikolojisi yaratması da söz konusudur. Her ne şekilde olursa olsun gerçek içerik speküle edilmekte, magazinleştirilmektedir. Sözü edilen korku psikolojisi, Maya takvimi ve kıyamet kehaneti konusunda da yaratılmıştır. Üstelik yine medya tarafından yayılan ve konuyla ilgili bir diğer yalan bilgi olan "kıyametten sadece Şirince kasabası kurtulacak" iddiası da konunun bir diğer eğlendirici/gerçeküstü boyutunu oluşturmuştur. Yalan, ünlü Hollywood oyuncularının "kıyametten" kurtulmak için Şirince'ye sığınacağı noktasına kadar vardırılmıştır. İnternet haber medyasında bu infotainment içeriğinden oluşan ve tıklanma garantisi olan galeriler hazırlanmıştır. Infotainment haberciliğin bir bağlamı medya ise diğer bağlamı ise okur/izler kitledir. Çünkü izler kitle "sıkıcı" yani nüfuz etmek için okumak, araştırmak, emek vermek gereken bilimsel bilgi yerine "eğlendirici ve kolay tüketilen magazin içeriğine ilgi göstermektedir.

Konuyu küreselleşme kavramından bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Gerçeküstü olana ilgi ve bu ilginin karar alma süreçlerinde belirleyici olabilecek düzeye ulaşması, küreselleşme sürecinin doğal bir yansımasıdır. Bu değişimler doğrultusunda değerler post-modernleşmiş ve yerel olan küreselleşmiştir. Postmodernleşen değerlerin içine gerçeküstüye olan ilgi de girmektedir ve bu olgu, bu araştırma özelinde 2012 yılında kıyametin kopacağına inanmak şeklinde tezahür etmektedir.

Küreselleşme sürecinde itibar, kabul görme, onaylanma, kendini gerçekleştirme gibi manevi ihtiyaçların maddi olan üzerinden sağlandığı yanılsaması yaşanmaktadır. Maddiyatın, paranın satın alabildiklerinin bu kadar önem kazanması bireyler üzerinde ağır bir baskı atmosferi yaratmaktadır. Frankfurt Okulu düşünürle-

rinin "Kültür endüstrisi" olarak kavramsallaştırdığı üzere, bu koşullarda başlıca kaçış noktası medya aracılığı ile sunulan eğlendirici içeriktir. Eğlendirme amacı sadece haber metinlerini dönüştürmekle kalmamakta, belgeselleri bile etkisi altına almaktadır. "Belgesel, televizyon yapımcıları tarafından yaşamın tek düze ve sıkıcı ortamından kaçış arayan kitlelerin eğlendirilme araçlardan biri olarak görülmeye başlamıştır. Bu nedenle eğlence ile harmanlanan belgesel filmler genellikle 'Edutainment'(eğitilence) ya da'Infotainment' (bilgilence) formatı adı altında sunulmaya başlamıştır" (Narmanlıoğlu 2011: 54). Haber ve belgesel metinleri bağlama en çok sadakat gösterilmesi gereken içeriklerdir. Bu haberlerin, var oluş amaçları göz önünde bulundurulduğunda gerçek bilgiye dayanması zorunludur. Bu noktada yaşanan dönüşüm gerçeklik sonrası dünyaya ve onun infotainment anlayışına işaret etmektedir. Haberin, bilgi verme ve kamu yararı sağlama olan gerçek işlevi geçerliliğini yitirmiş örneğin trafik kazasında yok olan bir aile haberi ile pembe dizide yaşanan dram arasındaki keskin çizgi belirsizleşmiştir.

Infotainment haberciliğinin bileşenlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:
1- "Gizem", "Esrar", "Felaket", "Şok", "İnanılmaz" gibi merak uyandırıcı, şaşırtıcı sözcüklerin yer aldığı haber başlığı kullanımı
2-Haber konusunun gerçek bağlamı ile hiç bir ilgisi olmayan genelde kurgu olan görsel kullanımı (Dünyaya çarpmakta olan bir göktaşı, lavlar altında kalmış, parlak kırmızı rengin hakim olduğu yerleşim bölgeleri, panik halinde kaçışan insanların görüntüsü, kimi zaman tamamen ilgisiz biçimde dekolte giyimli bir kadın vb.)
3- Genelde film müzikleri (Requiem for a Dream filminin müziği sıklıkla tercih edilmektedir) arasından seçilen dramatik, ürkütücü veya romantik melodilerin fonda kullanımı
4-Bilgiyi işleyen ve sadece insana özgü olan entelektüel üst beyin yerine, duyguları işleyen orta beyine yönelik dil kullanımı

Yukarıda başlıca özellikleri aktarılan infotainment haberciliğin meslek ahlakı ve ilkeleri ile ne derece örtüştüğü sorgulanmaya muhtaçtır. Gazetecilik mesleğini toplumun genelini ilgilendiren ve kamu yararı olan konularda toplumun doğru, tam, dengeli, tarafsız bir şekilde bilgilendirilmesi şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu meslek yasama, yürütme ve yargının yanında 4. kuvvet olmak gibi bir misyonu yüklenmiştir. Diğer bütün mal ve hizmet sektörü alanlarından farklı olarak görev tanımında "kâr elde etmek-ticaret" bulunmamaktadır. Meslek ahlakına uygun bir içerik oluşturulabilmesi için gazeteciliğin sadece gazeteciler tarafından yapılması ve çapraz tekelleşmenin bir parçası olmaması gerekmektedir. Bununla birlikte araştırmanın örneklemini de oluşturan kitle gazeteleri ve onların internet siteleri çapraz tekelleşmenin birer parçasıdır. Kitle basını reklam verenlerin karşısında okurlarının çıkarlarını savunmak bir yana bizzat kendisi ekonomik bir güç odağı haline gelmiş bulunmaktadır. Ne kadar çok müşteri çekilirse, reklam/ilan verenler için o kadar cazip bir mecra olunacaktır. Bu durumun

doğal sonucu olarak kolay tüketilen, eğlendiren, hayret uyandırıcı görseller ile desteklenen infotainment içerik gazeteciliğin karakteristik görünümü haline gelmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada çerçeveleme yaklaşımı kullanılmıştır. "Çerçeveleme teorisi iletişim biliminin bütün alanlarında kullanılan teorik ve ampirik bir paradigma haline gelmiştir" (Özarslan ve Güran 2015: 32). Çerçeveleme yaklaşımı özellikle son 20 yıldır medya araştırmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Haberde "gerçek" ile "sunulan" arasındaki makasın giderek açıldığına yönelik eleştiriler çerçeveleme yaklaşımına olan ilgiyi arttırmıştır. Dursun'a (2004: 40) göre haberin toplumsal gerçekliği yansıttığı önermesi tartışmaya açılmış ve bu görüş ciddi şekilde eleştirilmeye başlanmıştır. Toplumsal gerçeklik medya üzerinden yeniden inşa edilmektedir. Haber metinlerinin gerçek bağlamı ne derece yansıttığının tespitinde çerçeveleme yaklaşımı önem kazanmıştır. Durur'un (2011: 24) Goffman'dan (1974: 21) aktardığına göre her çerçeve somut olayın belirlenmesi, kavranması ve adlandırılması için olanaklar vermektedir. Bu anlamda çerçeveleme bir yorumlama şemasıdır. Konu haber metinleri olduğu zaman "yorumlama", metnin anlamını gerçeklik bağlamından uzaklaştırması yönünden sorgulanması gereken bir kavram haline gelmektedir. Çerçeveleme yaklaşımının iletişim araştırmalarında önem kazanmasının nedeni bu sorgulanmaya muhtaç "yorumlama şeması" kavramıdır.

Çerçeveleme yaklaşımı, habere konu olan bilginin başlık, alt başlık, üst başlık, spot, fotoğraf/görsel, dilin çok anlamlılık/yan anlamlılık özellikleri, fon müziği kullanımı, KJ (Karakter jeneratörü) gibi unsurlar ile okur/izler kitlenin yanıltılıp yanıltılmadığını/ne derece yanıltıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Haber değeri taşıyan bilginin okur/izler kitleye ulaşıncaya kadar uğradığı anlam değişimini sorgulayan bir yaklaşımdır.

Scheufele ve Tewksbury'ye göre çerçeveleme, herhangi bir konunun haber metninde biçimlendirilme şeklinin izleyicilerin algılamalarını etkileyebileceği varsayımına dayanmaktadır (Scheufele 2007: 11). İzleyici/okur yönlendirmesinin amacı haber türüne göre değişmektedir. Örneğin sağlık haberleri özelinde ele alındığında, belli bir ürünün satış miktarının artmasını sağlama vb. şeklinde karşımıza çıkabilir.

"Çerçevelemek; algılanan bir gerçekliğin bazı yönlerini seçip onları bir iletişim metninde daha önemli hale getirerek belli bir problem tanımını, neden sonuç yorumunu, ahlaki değerlendirmeyi ve/veya çözüm önerisini destekleyecek biçimde kullanmaktır" (Entman 1993: 52). Tanımda yer alan "Algılanan bir gerçekliğin bazı yönlerini seçip" ifadesi, bu araştırma bağlamında başlık, alt başlık, üst başlık, spotlar ve haber görselleridir. Okuma yazma alışkanlığının düşük olduğu toplumlarda yöntemli araştırma sürecinden geçerek elde edilmiş; nüfuz etmesi

emek ve zaman isteyen bilgi metinleri yerine cazip görselleri olan, özetin özetini eğlenceli bir dil ile aktaran, duygu ve inançlara yönelen metinler tercih edilmektedir. Bu metinler de şüphesiz reklam verenler için daha çekicidir. Gazetelerin asıl muhatabı ise olması gerektiği gibi okurlar değil, reklam verenler haline gelmiştir. Okurlar, daha doğru bir ifade ile "müşteriler" reklam verenlere ulaşmada birer aracı durumuna indirgenmiştir.

İnternet medyasında okurları bir haberin tamamına ya da internet sekmeleri şeklinde bölünmüş galerilere yönlendirmenin yolu ilgi çekici bir başlık ve görsel kullanmaktır. Örneğin haber kaynağı bilim insanının dile getirdiği "Fay hattında bulunan bölgeler için deprem riski daima vardır. Önemli olan tedbirli olmaktır" ifadesi dönüştürülerek "Profesörden korkutan açıklama: Büyük deprem her an olabilir" şeklinde başlığa taşınırsa burada yönlendirici bir çerçeveleme yapılmış, okur yanıltılmış ve bilgi bağlamdan kopartılmış olur. Gamson'un (1989: 1) dikkat çektiği gibi kitle medyası, öngörülebilir ve kalıplara uygun bir biçimde gerçeklik imgelerini çerçeveleyerek toplumsal gerçekliği inşa eden güçlü bir etki sahibidir. Dilin ve haber formatının elverdiği bütün imkânlar kullanılarak yeni bir gerçeklik inşa etmek mümkündür. "Çerçevelerin bir medya öyküsündeki olay ve görüşlerin sunumunu düzenlediği düşünülmekte ve habercilerin bir haberi nakletmek için tercih ettikleri çerçevelerin aynı olayın çok farklı sunumlarına yol açabileceği düşünülmektedir" (Arık 2007: 9). Bu farklılık o kadar büyük boyutlara ulaşabilir ki, habere konu olan olayda detay teşkil eden binde birlik bir ihtimal, okurun en önemli faktör olarak algıladığı bir unsur haline gelebilir.

"Çerçeveleme yaklaşımında konunun bir özelliği öne çıkmakta ve çerçeveler bu özelliğe göre belirlenmektedir. Araştırmacılar bu özelliğin medya tarafından karar verildiğini öne sürmektedirler (Akçalı 2012: 31). Medyanın bu kararı verirken önceliği reklam/ilan bağlamında ticari kaygılardır.

Özetlemek gerekirse, çerçeveleme yaklaşımını "bir mevzu konuşulduğunda medya gündemi için belirli niteliklerin seçimi ve üzerine vurgu olarak haberleri göndericinin istediği gibi elemek ve şekillendirmek için kesme ve düzeltme gerçeği" (McCombs 2004: 87) olarak tanımlamak mümkündür.

Araştırmada çerçeveleme yaklaşımı, söylem analizi ile desteklenmiştir. Söylem analizi, farklı sosyal alanlarda söylem ile sosyal ve kültürel gelişmelerin arasındaki ilişkilerin ampirik olarak incelenmesine olanak veren teoriler ve metotlar sunmaktadır. Söylemsel pratikleri, sosyal kimlikleri ve sosyal ilişkileri içeren sosyal dünyanın inşasına katkıda bulunan önem bir sosyal pratik olarak değerlendirmektedir. "Söylem analizi, metni sözdizimsel ve semantik sınırların ötesine giderek bir yapı söküme uğratma ve onu kuran niyetin ne olduğunu anlama çabasıdır" (Solak 2011: 3). Temsili pratikler aracılığıyla belirli bir konuya ilişkin anlamlı bilgilerin üretildiği söylemler inşa edilir" (Düzgit 2011: 55). Bu araştırmada dilbilimci Teun van Dijk'in söylem analizi temel alınmıştır. "Eleştirel söy-

lem çözümlemesi yapanlar arasında Teun van Dijk'ın önerdiği model, haber söylemi aracılığıyla üretilen toplum-bilişsel yapılanmayı araştırmıştır. Van Dijk, özellikle haber metinlerinde söylem içinde yeniden inşa edilen iktidar, güç, egemenlik, ideoloji ilişkilerini, dilbilimsel kavramlar ve dilsel yapıları kullanarak incelemektedir" (Karaduman 2017: 33). Başka bir ifade ile Van Dijk haberin salt gerçeği yansıtan, bağlamı ile özdeş bir metin olmadığını; egemen söylem doğrultusunda yeniden kurgulanarak inşa edilmiş yeni bir söylem olduğunu ifade etmektedir. "Söylem analizi, metnin anlamıyla yani 'metin ne hakkında ve ne söylemek istiyor ile' ilgilenmektedir. Böylelikle metin içeriğinde gizli kalan yan anlamların da çözümlenmesi sağlanmış olur. Söylem analizinin metnin aktardıklarını, ideolojik boyutuyla birlikte anlaşılabilmesi için, toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik bağlamlarıyla ele alınması gerekmektedir. Bu ilişkiler ağı içerisinde haber, yapılandırılmış bir toplumsal-kültürel söylem olarak ele alınmaktadır" (Cangöz 1999: 85).

Araştırma yöntemi ile ilgili olarak özetlemek gerekirse örneklemi oluşturan haber metinleri ve görseller çerçeveleme yaklaşımı ve temelini Van Dijk'ten alan söylem analizi aracılığı ile incelenecektir.

2.1. Amaç

Araştırmanın amacı bir bilim haberinin magazin-eğlence haberi haline nasıl getirildiğini örnekler üzerinden tespit etmektir. Başka bir ifade ile ulusal gazetelerin internet sitelerinin, bilim haberleri dahilinde yer alması ve bu bağlamda çerçevelenerek okura aktarılması gereken Maya takvimi konusunu ne şekilde sunduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Bütün antik uygarlıkların olduğu gibi, Maya toplumunun da zamanı tespit etmek üzere oluşturduğu sistemleri bulunmaktaydı. Bu sistemin hangi temele dayandığı, zamanın hangi ölçüte göre tasnif edildiği, takvimin inanç sistemleri ile bir ilgisi olup olmadığı, gök cisimlerinin konumları ve bunların insan yaşamına etkisi ile ilgili bir verinin söz konusu olup olmadığı gibi ayrıntılar tarih, arkeoloji, etnoloji, astronomi gibi bilim dallarının çalışma alanındadır. Bu nedenle eğer konu ile ilgili toplum genelini ilgilendiren ve haber değeri taşıyan bir soru işareti bulunuyorsa başvurulması gereken haber kaynakları şüphesiz bilim insanlarıdır. Haberde kullanılacak görseller de demeç alınan bilim insanının fotoğrafı, söz konusu antik uygarlıktan kalan yapıların fotoğrafları gibi doğrudan konu ile ilgili görüntüler olmalıdır. Başlık, alt başlık, spot gibi haber ile ilgili ön bilgi veren unsurlar da habercilik etiği ve bilim ciddiyeti sınırları içinde kalacak şekilde kurgulanmalıdır. Araştırma, bu temel gazetecilik kurallarına uyulup uyulmadığın sorgulamayı amaçlamaktadır.

2.2.Araştırmanın Problemi

Araştırmanın ana problemi habere konu teşkil eden bilimsel içeriğin magazin içeriğine dönüşüyor olmasıdır. Ulusal gazetelerin internet sitelerinde yayınlanan

Maya takvimi haberleri bilimsel bağlamından kopartılarak magazin dili ile okurlara aktarılmaktadır. Haber kaynağı olan bilim insanının açıklamaları kimi zaman tamamen, kimi zaman belli oranda değiştirilerek, yeni ilaveler yapılarak konu manipüle edilmektedir. Gazetecilik mesleğinin en önemli ilkelerinden biri olan doğruluk ihlal edilmiş olmaktadır.

Gerek toplum, gerekse medya bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde bilimden ve gerçeklikten kopuk "Hakikat sonrası" dünyayı inşa etmektedir. Üstelik bilim gibi en ciddi olması beklenen bir alan bile bu anlayışın içindeki yerini almaktadır. Okurlar tüketici; medya kurumları da ticari işletme kimliğine bürünmüştür. Oxford Sözlüğü, her yıl, söz konusu yılın genel karakteristik özelliklerini yansıtan yeni bir kelimeyi ilan etmektedir. 2016 yılı için "Post truth" sözcüğünün sözlüğe eklendiği açıklanmıştır. Posth-truth ifadesi Türkçeye "Hakikat sonrası" olarak çevrilebilir. Hakikat sonrası kavramını şu şekilde tanımlamak mümkündür: Kamuoyunun oluşmasında duyguların ve kişisel inançların nesnel ve bilimsel olgulardan daha etkili, daha belirleyici olması.

Hakikat sonrası dönemi şekillendiren başlıca unsur şüphesiz başta internet medyası olmak üzere kitle iletişim araçlarıdır. İzleyicilerin gerçekten çok -gerçek olmadığını bilmelerine rağmen- spekülasyona itibar etmelerine politika alanından da örnek verilebilir. "Birleşik Krallık'taki Brexit oylaması ve fırtınalı Amerikan başkanlık seçimleri dijital çağda haberlerin ve anlatıların nasıl etkilendiğini ortaya koyar niteliktedir." (Anderson ve Rainie 2017 site). Özellikle ABD seçimlerinde internet medyaları üzerinden yayılan yalan haberlerin paylaşım hızı ve yoğunluğunun, seçim sonuçlarını belli oranda etkilemesi, gerçeklik sonrası dünyayı tanımlayan çarpıcı bir örnektir. 2007 yılında ölen Fransız düşünür ve Sosyolog Jean Baudrillard, post truth kavramsallaştırmasına tanık olamamakla birlikte "Simulasyon evreni" söylemi ile aynı duruma işaret etme öngörüsünü göstermiştir. "Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine hiper gerçek yani simülasyon denilmektedir" (Baudrillard 2011: 13). Simulasyon tanımında dikkat edilmesi gereken nokta "Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun" olma durumudur. Medya, gerçek üstülük üzerinden yeni bir gerçeklik inşa etmekte ve izler kitlede tepki çekmek bir yana, destek bulmaktadır. Araştırma bu problemi, maya takvimi ve kıyamet kehaneti özelinde sorgulayacaktır.

2.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın örneklemi, kitle basını tabir edilen, tirajları/ziyaret edilme oranları fikir gazetelerine göre çok daha yüksek olan, tarafsız oldukları ön kabulü ile okunan gazetelerdir. Bu bağlamda Habertürk, Milliyet ve Hürriyet gazetelerinin internet siteleri örnekleme dahil edilmiştir. "Maya takvimine göre kıyamet 21 Aralık 2012'de kopacak" iddiası nedeniyle yalnızca 2012 yılında çıkan haberler analiz edilmiştir. Her üç gazetenin internet sitelerinde 2012 yılında yayınlanan ve

Maya takvimi ile ilgili tüm haberler analiz edilmiştir. Maya takvimi haberlerinin sayısı, haberin speküle edilip edilmediği bilgisi araştırma sonucunda yer almakla birlikte, makalenin sayfa sınırlılığı nedeniyle 18 haber incelemesine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Diğer haberlere ilişkin rakamlar ve oranlar istatistiki veri olarak sonuç bölümünde ele alınmıştır.

2.4. Araştırmanın Hipotezi

Araştırma, medyanın bilim gibi araştırmaya, gözleme, kanıta dayanan haber konularını bile dramatik bir çerçeveleme ile sunduğunu savunmaktadır. Bilim haberlerinin magazin/eğlence haberi haline getirildiği savlanmaktadır.

3.BULGULAR

3.1.Habertürk Gazetesi

Habertürk gazetesinden 6 adet haber örnekleme dahil edilmiştir. Haberler "Maya takvimi-kıyamet" haberlerinin en yoğun yayınlandığı ilgili yıl olan 2012 yılından, 2012 yılının da aralık ayından olacak şekilde seçilmiştir.

11.05.2012

Başlık:

Kıyamet gününü değiştiren keşif!

Spot:

Antik Maya kentinde yapılan son araştırmalar, 2012'de kıyamet kopacağını öngören Maya takvimini sil baştan değiştirdi

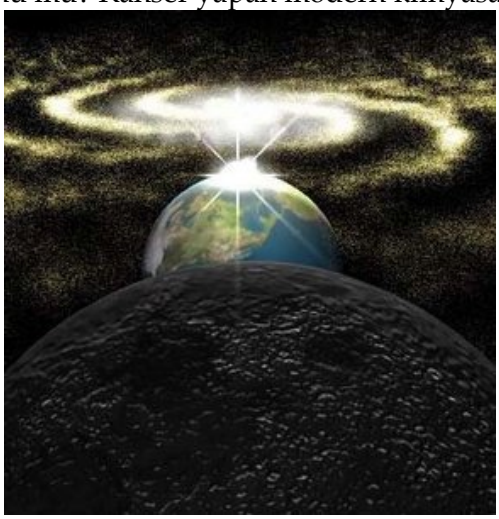

Analiz:

Haberin başlığı "Kıyamet gününü değiştiren keşif!" olarak belirlenmiştir. Başlıktaki ifadede kıyamet tarihinin belli olduğuna dair bir ön kabul bulunmaktadır. Başlığın alt metninde "Kıyamet günü bellidir, ancak bir keşif yapılmış ve bu tarih yine bilinen başka bir tarihe kaymıştır" şeklinde ön kabul aktarılmaktadır. Haberin spotu da yine net bir bilgiyi aktardığı zannını uyandırmaktadır. Tarih, dilbilim, arkeoloji gibi bilim dalları dahilindeki bilim insanları Maya takviminde kı-

yamet bilgisi olmadığını ifade etmelerine rağmen spotta Maya takviminde 2012'de kıyametin kopacağının öngörüldüğü yazılmıştır. Haberin görseli ise tamamen kurgudur, dijital ortamda oluşturulmuş bir fotoğraftır. Olması gerektiği gibi antik Maya uygarlığının kalıntıları ya da demeç veren bir bilim insanının görseli değildir. Kıyamet günü algısı oluşturmak amacıyla üretilmiş yapay bir görseldir. Haber metninin tamamı incelendiğinde Boston Üniversitesi'nden William Saturno'nun "Maya takvimi milyarlarca hatta trilyonlarca yıl devam eden bir sürece işaret ediyor" dediği, yani takvimin kıyamet ile, dünyanın sonu ile ilgili bir açıklamada bulunmadığı, aksine çok uzun süreci kapsayan bir zaman cetvelinden ibaret olduğunu açıkladığı görülmektedir. Haber, başlık spot ve görseli ile okuru yanıltıcı bir çerçevede sunulmaktadır.

26.08.2012
Başlık:
Dünyanın sonunu hangisi getirecek?
Maya takviminin son günü mü? Kanser yapan modern kimyasallar mı?

Analiz:
Haberin başlığı "Dünyanın sonunu hangisi getirecek? Maya takviminin son günü mü? Kanser yapan modern kimyasallar mı?" şeklindedir. Haber başlığında "Dünyanın sonu" ve "Maya takvimi" ilişkilendirilmiştir. Maya takviminin son gününün, dünyanın da son günü olduğuna işaret edildiği yanlış bilginin doğruymuşçasına aktarıldığı görülmektedir. Bilgiye değil, söylentiye dayalı bir başlıktır. Başlıktaki bir diğer ön kabul de kanser yapan modern kimyasalların da dünyanın sonunu getireceğine dairdir. Başlığın alt metni incelendiğinde "Dünyanın sonu mutlaktır, yakındır ve bu ya Maya takviminde işaret edilen 2012'dir, değilse de kimyasal maddelerdir" ön kabulü aktarılmaktadır. Astronomi bilimi ise dünyanın sonunun, güneşin yakıtının (Hidrojen atomu) bitirmesi nedeniyle yaklaşık 4 milyar yıl sonra geleceğini ifade etmektedir. Haberin görseli ise tamamen kurgudur. Karanlık bir girdaba sürüklenen dünya görseli, "Son" izlenimi

yaratmak için dijital ortamda oluşturulmuş ve haberde kullanılmıştır. Haber metni incelendiğinde "Bazı uzmanlar 2012'yi kıyamet günü kabul ediyor" ifadesi vardır. Başlığa taşınacak kadar önemli olan bu ifadenin kaynağı, yani "Bazı uzmanlar" kimdir? Hangi üniversitede, ne kadar süre ile yapılan hangi araştırmaya dayanarak dünyanın sonunu belli bir tarih ile ilişkilendirmektedirler? Haberde bu soruların yanıtı bulunmamaktadır. Haber gerek başlığı, gerekse görseli ile bilimsel bilgi yerine söylentilere dayanan bir çerçeve ile yazılmıştır. "Teknolojik yaşamın ana ilkesi, insan faaliyetlerini kolaylaştırmasıdır. Ama ne yazık ki bu kolaylaşma ile insanın tasarruf ettiği zaman gibi kaynaklar, daha anlamlı ve ruhen geliştirici biçimde kullanılmamaktadır" (Çalışır 2014:91). Bunun tam tersine, internetin sunduğu bilgiye ulaşım kolaylığı, bilginin tanımının değişmesine, yerini "Gerçeküstü"lüğe bırakmasına neden olmuştur.

20.12.2012
Başlık:
Dikkat! Geri sayım başladı
Alt Başlık:
Tüm dünyada nefesler tutuldu! İşte kıyametin kopacağı saat...

Analiz:
Haberin başlığı "Dikkat! Geri sayım başladı" olarak belirlenmiştir. Ünlem işareti ile desteklenen "Dikkat" sözcüğü okur ilgisini habere çekmekte, başlıkta yaratılan geri sayım-sona yaklaşma duygusu saat görseli ile desteklenmektedir. Alt başlık ise " Tüm dünyada nefesler tutuldu! İşte kıyametin kopacağı saat..." şeklindedir. Haberin sunumuna göre kıyametin kopacağı saat net bir şekilde bilinmektedir ve o kadar az zaman kalmıştır ki, geri sayım başlamış bulunmaktadır. Haber metni incelendiğinde de bilgiye değil, spekülasyona, söylentiye dayalı içeriğin devam ettiği görülmektedir. "Maya takvimine göre kıyametin kopacağı 21 Aralık tarihi" şeklinde bir ifade söz konusudur. Haberin son cümlesinde kıyamet iddialarının

Diyanet İşleri Başkanlığı, NASA vs. tarafından yalanlandığı belirtilmektedir, ancak başlık, alt başlık, görsel ve metnin kalanı okuru yanıltır nitelikte sunulmuştur.

21.12.2012
Başlık:
Habertürk, kıyamet noktalarında!
Spot:
Maya Takvimi'ne göre, kıyametin kopacağı 21 Aralık tarihi geldi. Saat 13:11'i gösterdiğinde Habertürk ekipleri kıyamet noktalarından canlı bağlantılar gerçekleştirdi.

Analiz:
Bu haber, Habertürk TV'de canlı olarak yayınlanmış ve Habertürk gazetesi internet sitesinde de kullanılmıştır. Haberde stüdyoda bulunan gazeteci Zafer Arapkirli, İstanbul'un çeşitli semtlerinde ve kıyametten etkilenmeyecek tek bölge olduğu iddia edilen İzmir'in Selçuk ilçesine bağlı bir köy olan Şirince'de bulunan muhabirler aracılığı ile "Kıyamet" durumu hakkında bilgi aktarmaktadır. Bu konunun canlı yayında, 5 farklı bölgedeki muhabirler aracılığı ile aktarılması bilgiye değil, spekülasyona dayalı pek çok ön kabul içermektedir.

Maya takviminde 21.12.2012 tarihinde kıyametin kopacağı ifadesi yer alıyor ön kabulü vardır (Maya uygarlıklarını araştırmak üzere orta Amerika'ya giden Yrd. Doç. Dr. İsmail Doğan, bu takvimde böyle bir bilgi olmadığını ifade etmektedir. Ön kabul yanlıştır).

Kıyametin yalnızca Şirince köyünü etkilemeyeceği iddiasının ciddiye alınması ön kabulü vardır (Bu bilginin kaynağı, hangi gerekçe ile ortaya atıldığı, tüm gezegeni yok edecek bir olaydan neden sadece bu köyün etkilenmeyeceği sorular yanıtsızdır).

Konunun (temelsiz iddiaların) haber yapılmaya değer bulunması ve bir haber kanalında canlı yayına konu olmasını sağlayan iddialardan sonra, haberin internet sitesindeki sunumu analiz edildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Haberin başlığı "Habertürk kıyamet noktalarında"dır. Kıyamet kesindir, tarihi bellidir, gerçekleşecektir. "Kıyamet noktaları" olarak ifade edildiğine göre en çok etkilenecek, ya da ilk olarak etkilenecek mekânlar da bellidir. Bu tüm dünyayı ilgilendiren tarihi ve hatta tarihin sonu(!) olay, olay yerlerinden izleyici/okur kitleye aktarılmaktadır.

Haberin spotu da yine bilgi değil söylentiye dayanır şekilde "Maya Takvimi'ne göre, kıyametin kopacağı 21 Aralık tarihi" ifadesini içermektedir. Haber videosunun tamamı incelendiğinde ise, "Kıyamet noktalarından" canlı yayınla gelişmele-

ri bildiren muhabirlerin, günlük yaşamın olağan akışında sürdüğü bilgisini aktardığı görülmektedir.

Haber; başlığı ile, spotu ile, "Canlı yayın ile bildiriyoruz" şeklindeki duyurusu ile okuru yanıltır niteliktedir. "Önemli bir durum var" izlenimi yaratılarak okur/izler kitle tuzağa çekilmektedir.

21.12.2012
Başlık:
NASA 'kıyamet' için canlı yayın yaptı!
Alt Başlık:
Türkler siteye akın etti

Analiz:
Haberin başlığı "NASA 'kıyamet' için canlı yayın yaptı!" şeklindedir. "Kıyamet" sözcüğünün tırnak içinde gösterilmesi, kıyametin bilimsel bir kabul değil, bir iddia olduğu vurgusunu yapmaktadır ancak bu vurgu tam verilmek istenseydi "Kıyamet iddiaları için canlı yayın yaptı" ifadesi tercih edilebilirdi. Diğer taraftan haberin görselinde kullanılan güneş patlaması benzeri ilgisiz fotoğraf da içeriği bağlamından kopartmamak kaygısı gütmek bir yana, speküle etme motivasyonundan uzaklaşılmadığını göstermektedir. Haber metni incelendiğinde ise NASA'nın, kıyamet ile ilgili iddiaların asılsız olduğuna ilişkin yaptığı canlı yayından söz edilmektedir. Haberin spotu ise "Türkler siteye akın etti"dir. Türklerin siteyi en çok ziyaret eden milletlerden biri olduğu anlaşılmakla birlikte ne tip yorumlar yazıldığı hakkında bilgi verilmemektedir.

22.12.2012
Başlık:
Tehlike devam ediyor
Alt Başlık:
Kıyamet tarihi değişti...

Analiz:
Haberin tarihi 22.12.2012'dir. Kıyamet (!) kopmamıştır. Bununla birlikte spekülatif haber=>okur ilgisi=>reklam denkleminin bir süre daha sürdürülmesi için konunun magazinel çerçevede sunumuna devam edildiği görülmektedir. Haberin başlığı "Tehlike devam ediyor" şeklindedir. Alt metninde "Dün kıyametin kopmamış olması, dünyayı bekleyen gizemli felaket riskinin sona erdiği anlamına gelmez" mesajı verilmektedir. Alt başlık aynı spekülatif anlamı taşır nitelikte: "Kıyamet tarihi değişti" şeklindedir. Yakın tarihli kıyamet mutlaktır, ancak tarihi değişmiştir. Haber metni incelendiğinde yine "Maya takvimine göre 21 Aralık 2012'de kıyamet kopacağı iddiaları" ifadesine rastlanmaktadır. Bu bilimsel temeli olmayan bir ifadedir. Çünkü maya takviminde kıyamete yönelik bir ifade bulunmamaktadır. Haberin görselinde kurgu yoktur. Dijital ortamda oluşturulmuş gerçek üstü görüntü yoktur. Sadece gün ışığının geliş açısına göre doğal bir kızıllığa bürünmüş bulut vardır. Ancak haberde bu kızıllığın anormal, doğa üstü bir olaymışçasına algılatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Haber metninin ara başlıkları da "Kıyamet başlıyor", "13.11'de geri sayım", "Mehdi bana göründü", "Kıyamet aşkı", "Yeni dünyanın başlangıcı" gibi okuru tuzağa çeker niteliktedir. Haber başlık, üst başlık, ara başlıkları ile ve olağan bir doğal görüntüyü "Tehlike" gibi sunması ile okuru yanıltır nitelikte çerçevelenmiştir.

3.2. Milliyet Gazetesi

Milliyet gazetesinden konu ile ilgili olarak 7 haber örnekleme dahil edilmiştir. Gazetede haberlerin aylara göre dağılımı düzenli ve eşit olmadığı için örneklemde de periyodik bir tarihlendirme söz konusu değildir. Sözde "kıyamet"in yaklaştığı kasım, aralık aylarına ağırlık verilmiştir.

03.05.2012
Başlık:
Kıyamet yakın!
Spot:
Reuters'ın Ipsos araştırma şirketiyle yaptığı ankete göre, Türkiye'de halkın yüzde 22'si, ölmeden kıyamete tanık olacağını düşünüyor. 16 bini aşkın kişiyle yapılan ankette, Amerikalılar da Türklerle eşit oranla aynı fikirde

Analiz:
Haberin başlığı "Kıyamet yakın"dır. Astronomi bilimi dahilinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, dünyanın sonunun güneşin yakıtının (Hidrojen) bitirmesine bağlı olduğu görülmektedir. Bunun da ancak 4 milyar yıl sonra olabileceğine ilişkin matematik verileri sunulmaktadır. Buna rağmen haber kıyametin yakın olduğunu duyurmaktadır. Bu kesinlik içeren ifadenin bilimsel kaynağına ulaşmak amacıyla haber metni incelendiğinde bir araştırma şirketinin uluslararası sahada 16 bin kişi ile yaptığı ankete katılanların görüşlerinden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Dünyada yaşamın ne şekilde sona ereceğine ilişkin bilgi bilim insanlarından alınan veri değil, anket uygulanan insanların bu konudaki yorumlarından ibarettir. Başlıkta okur yanıltılmaktadır.

12.05.2012
Başlık:
Kıyamete en az 7 bin yıl var!
Spot:
Guatemala'da yapılan arkeolojik çalışmalar sırasında, kıyamet teorilerinin baştan yazılmasını gerektirecek yeni bir Maya takvimi bulundu...

Analiz:
Haberin başlığı "Kıyamete en az 7 bin yıl var!" şeklindedir. Başlık, kesinlik içeren niteliktedir. Kıyametin en az 7 bin yıl sonra kopacağı bilgisi -başlıktaki ifadeden anlaşıldığına göre- kesindir, kanıtlıdır. Bu kanıtın temelini sorgulamak üzere spot ve haber metni incelendiğinde ise yine bilimsel dayanak değil, antik buluntularda rastlanan bir takvim olduğu görülmektedir. Bu noktada "Yeni bulunan

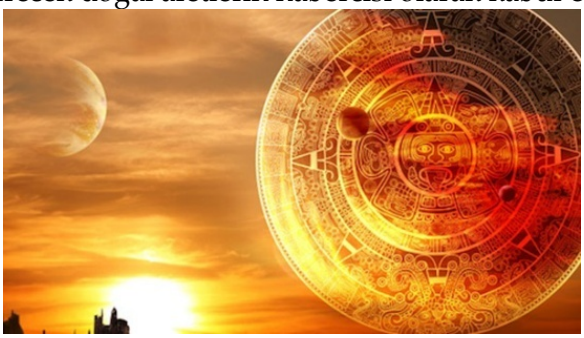
antik takvimde kıyamet ile ilgili bir iddia, bir ifade var mı, varsa hangi disiplinden hangi bilim insanları bunu ortaya koyuyor?" sorusu sorulduğunda haberin en sonundaki bir cümlede kazı ekibinin başındaki William Saturno'nun, "Mayalar, bizim son arayışımızın aksine her şeyin devam edeceğini ispatlamaya çalışıyorlardı dünyaya ömür biçmediler" dediği, yani başlık ile tamamen zıt yönde açıklama yaptığı görülmektedir. Haber okuru yanıltır nitelikte çerçevelenmiş ve konu bilimsel bağlamından uzaklaştırılmıştır.

05.10.2012
Başlık:
Maya'lardan yeni haber var...
Alt Başlık:
21 Aralık 2012'de dünyanın yok olacağını iddia eden Maya takviminde işler değişti...

Analiz:
Haberin başlığı "Mayalardan haber var..." olarak belirlenmiştir. Alt metin okuması yapıldığında doğrudan "Kıyamet" iddialarına ulaşılmaktadır. Nitekim, medyada Maya uygarlığı ile çıkan haberlerin büyük çoğunluğu, araştırmanın sonuç bölümünde belirtilen çizelgede de görüleceği gibi kıyametle ilgilidir ve bilimsel bağlamından kopartılarak speküle edilmiş haberlerdir. Okurun maruz kaldığı bu bağlam ve başlıktaki "Yeni haber" ifadesinin götüreceği tek adres, "Kıyamettir" ve doğal olarak ilgi uyandırmakta ve okuru tuzağa çekmektedir. Haberin alt başlığı "Dünyanın yok olması" ve "Maya takvimi" denklemini daha net ortaya koymaktadır. Alt başlık "21 Aralık 2012'de dünyanın yok olacağını iddia eden Maya takvimi" ifadesi ile yine bilimsel temeli olmayan bir söylemde bulunmaktadır. Haber metni incelendiğinde "21 Aralık tarihinin herkes için dünyanın sonunu ifade ettiği" gibi aynı spekülatif ve bilimsel temeli olmayan söylemin devam ettiği görülmektedir. Haberde bilimsel temelli kaynak olarak sadece Arkeolog Alfredo Barrera gösterilmekte ve onun da bu takvimde dünyanın sonu ya da kıyamet ile ilgili bir bilgi yer almadığını söylediği görülmektedir. Haber okuru yanıltıcı çerçeve içinde sunulmuştur.

22.11.2012
Başlık:
Maya kehanetine geri sayım başladı!
Spot:
Bilim dünyasının yıllardır tartıştığı Maya kehanetinde belirtilen tarihe sadece bir ay kaldı. Maya'ların Haab takviminin sonuna işaret eden takvim, uzun yıllar dünyanın sonunu getirecek doğal afetlerin habercisi olarak kabul edildi.

Analiz:
Haberin başlığı "Maya", "Kehanet" "Geri sayım" gibi gerçek üstü ve gerçek üstü olduğu için de okuru tuzağa çeken ifadelerden oluşmaktadır. Başlık kehanetin gerçekleşmesinin kesin olduğuna dair bir ön kabul taşımaktadır. Bir diğer ön kabul de Maya takviminde dünyanın sonuna ilişkin bir kehanet olduğuna ilişkindir. Başlık bilimsel temelden ve gerçek bilgiden tamamen uzaktır. Spot ve haber metninin tamamı incelendiğinde kehanet inancına kaynak olarak "Bir çokları" ifadesi ile karşılaşılmaktadır. Haberde kullanılan kurgu görsel de, okuru yanıltıcı çerçevelemeyi destekler niteliktedir. Dijital ortamda kurgulanarak hazırlanmış ve bu haberlerde kullanılan görsellerin genelinde olduğu gibi kızıl renklerin hakim olduğu gerçek üstü bir fotoğraftır.

30.11.2012
Başlık:
NASA'dan korkutan kıyamet açıklaması
Alt Başlık:
NASA, Mayaların kehanetine göre 21 Aralık'ta kıyametin kopacağına ilişkin iddialara yönelik bir açıklama yayınladı.

Analiz:
Haberin başlığı hem yanıltıcı, hem de temelsiz şekilde paniğe sevk edici niteliktedir: "NASA'dan korkutan kıyamet açıklaması". Başlıktaki net ve kesinlik içeren ifadeden anlaşılmaktadır ki NASA dünyanın sonuna, haberin ifadesi ile kıyamete ilişkin bulgulara ulaşmıştır ve bulgular da korkutucu niteliktedir. Aynı gizemli iddia bu sefer "Maya" ve "21 Aralık" ifadeleri de kullanılarak alt başlıkta da sürdürülmektedir. Haberin görseli de içerik ile tamamen ilgisiz bir volkanik patlama görselidir. Parlak kızıl renk yine hakimdir. Kıyamete ilişkin korkutucu bulgunun ne olabileceğini öğrenmek üzere haber metninin tamamı incelendiğinde "NASA, Dünya'nın 2012'de yok olmayacağını belirtti" cümlesi ile karşılaşılmaktadır. Bağlam ve çerçeveleme birbirinin tamamen zıddı niteliktedir. Okur yanıltılmıştır.

06.12.2012
Başlık:
"Kıyamet günü" yaklaşırken...
Alt Başlık:
2012 sonunda kıyamet kopar mı bilemeyiz ama bu ülkedekiler, kıyamet fikriyle "kafayı fena bozdu!"

Analiz:
Haberin başlığı "Kıyamet günü yaklaşırken..." şeklindedir. Kıyamet günü ifadesini tırnak içinde belirterek bunun iddia olduğuna yönelik bir göndermede bulunsa da bu durum başlıktaki spekülatif yaklaşımı ortadan kaldırmamaktadır. Her şeyden önce, yukarıda da ifade edildiği gibi Maya takviminde bu yönde bir ifade bulunmamaktadır. Bu tamamen çarpıtılmış bir bilgidir. Diğer taraftan takvimde böyle bir iddia olsa bile, gezegenin sonuna ilişkin iddianın gerçekliği ancak astronomi bilimi tarafından aydınlatılabilir, astroloji, fal bu konunun muhatabı değildir. Haberin görseli de dumanlı, loş bir atmosferdeki harabeler, yıkıntılar ve terk edilmişlik haline işaret eden kurgu bir fotoğraftır. Haber metni incelendiğinde Rusya'daki bazı kişilerin kıyamet söylentilerini saplantı haline getirdiği, kimilerinin temel ihtiyaç malzemeleri üreten bir fabrikayı talan ettiği bilgisine ulaşılmaktadır. Haber metninde yanıt bulmayan soru şudur: Bu insanları

paniğe sevk eden, ruh hallerinin bozulmasına neden olan, patolojik davranışlarını ortaya çıkartan nedir? Medya kendi yaydığı spekülasyonlardan dolayı ortaya çıkan sosyo-psikolojik davranışları haber yapmış, ancak sorumluluk payını sorgulamamıştır.

20.12.2012
Başlık:
Kıyametin saati belli oldu

Analiz:
Haberin başlığı kesinlik ifade eder niteliktedir: "Kıyametin saati belli oldu". Cümlede ifadenin iddia, spekülasyon niteliğine gönderme yapacak bir tırnak işareti veya ünlem işareti de bulunmamaktadır. Yan anlamsız, alt metinsiz net bir kıyamet saati ilanı söz konusudur. Haberin görseli de dünyanın herhangi bir bölgesinden elde edilmiş volkanik patlama, lav akıntısı fotoğrafıdır. Başlık ve görsel, gerçek üstü bağlamda birbirlerini destekler niteliktedir. Haber metninin tamamı incelendiğinde kıyamet saatinin TSİ (Türkiye saati ile) 13.11 olduğu, bu bilginin (!) kaynağının da "Kıyamete inananlar" olduğu görülmektedir. Başlık, görsel ve metnin bir kısmı ile yapılan yanıltıcı çerçevelemeye karşın haberin son cümlesi olarak NASA ve Diyanet İşleri Başkanlığının konuya yönelik gerçekçi açıklamaları da aktarılmıştır.

3.3. Hürriyet Gazetesi

Hürriyet gazetesinden 5 haber örnekleme dahil edilmiştir. 2012 yılı boyunca Maya takvimi konusu ağırlıklı olarak aralık ayı içerisinde yayınlanmıştır. Araştırmanın amacı da zaten özellikle konunun ilgili tarihine yakın yayınlanan haberlerin değerlendirilmesidir.

25.01.2012
Başlık:
2012 yılı son mu yoksa başlangıç mı?
Alt Başlık:
Mayalar için 2012 yılı zamanların sonu. Maya Kehanetleri'ne göre 22 Aralık 2012 tarihi dünya için çok önemli.

Analiz:
Haberin başlığı "2012 yılı son mu yoksa başlangıç mı?" şeklindedir. Başlıkta mutlaka dünyanın sonuna ilişkin olmasa bile bir dönüm noktasına ilişkin ön kabul söz konusudur. 2012'de tüm insanlığı etkileyecek bir değişim mutlaktır, kesindir; mesele bunun bir son mu yoksa yeni bir başlangıç mı olacağına indirgenmiştir. Bu mutlaklık içeren ifade başlı başına okurun ilgisini çekmeye, okuru tuzağa çekmeye yöneliktir. Haberin görseli ise siyah üzerine mavi renkte yazılmış "2012" rakamından oluşmaktadır. Tarihin dönüm noktasına işaret edilmektedir. Alt başlıkta da yine bilimsel temeli olmayan, hiç bir tarihçi, arkeolog, etnolog tarafından doğrulanmayan; doğrulanmadığı gibi yanlış olduğu ifade edilen "Maya takvimine göre dünyanın sonu 2012" iddiası yer almaktadır. Haber metninin tamamı incelendiğinde de bu bilimsel temeli olmayan spekülatif içeriğin devam ettiği, içinde bulunulan çağın sona erip, yeni bir çağın başlayacağı gibi iddiaların yer aldığı görülmektedir.

29.11.2012
Başlık:
21 Aralık'ta kıyamet kopmayacak ama...
Alt Başlık:
Kıyamet bize ölümü çağrıştırır, Mayalar için de böyleydi.

Analiz:
Haberin başlığı, yaklaşmakta olan bir olağanüstülükle ilgili beklenti yaratır niteliktedir: "21 Aralık'ta kıyamet kopmayacak ama...". Haberin tarihi 29.11.2012'dir. Sözde kıyamete çok az kalmıştır ve gerçekleşmeyeceği bilindiği için, konu ile ilgili yeni bir "Gizem" açılımı yapmak gerekmiştir. "Kıyamet kopmayacak ama..." ifadesi okura doğrudan "O zaman ne olacak? Nasıl bir gizemli felaket bizi bekliyor" sorusunu sordurur niteliktedir. Yaratılan bu anlam, görselde kullanılan ve Bulut Atlası isimli bilimkurgu filmden alınan "Gizemli" fotoğraf ile desteklenmektedir. Fotoğrafta sisli, bulutlu, gri tonların ağırlıkta olduğu bir atmosferde uzakta gökdelenler görülmekte, ve ön planda da bir yelkenlinin parçası bulunmaktadır. Haberin alt başlığı da bu çerçeveyi destekler niteliktedir. Başlık "Kıyamet", "Ölüm, "Mayalar" ifadeleri ile süslenmiştir. Başlıkta yaratılan gizemi çözmek, kıyamet kopmayacaksa ne olacak sorusuna yanıt bulmak amacıyla haberin oltasına takılıp, metnin tamamı incelendiğinde astronomi bilimi ile değil, ancak fal, gelecek tahmini, kehanet konuları ile ilgilenen astroloji ile ilgili "Ölümün bitimi, yeni bir doğumun başlangıcı" gibi ifadeler ile karşılaşılmaktadır. Post-truth çağının, hiper gerçeklik toplumunu yakalar nitelikte bir çerçevelemedir. Bilgi ve bilimsel gerçeklik yer almamaktadır.

09.12.2012
Başlık:
Ya koparsa!
Alt Başlık:
İnsanoğlu, tarihin başından beri kıyamet gününün gelmesinden korkuyor.

Analiz:
Haberin başlığı çok bilinen ve deyimleşen bir Nasreddin Hoca fıkrasına gönderme yapmaktadır: "Ya Koparsa!". Başlığa yönelik bir alt metin okuması yapıldığında "Kıyametin kopacağı iddiaları bilimsel temelden yoksun, gayri ciddi olabilir ancak en düşük ihtimaller dahi gerçekleşme potansiyeli taşır. Ya bu da gerçek olursa" şeklinde bir değerlendirme yapılabilir ve başlık ile okura verilmek istenen mesaj bu şekilde okunabilir. Görsel de bu amacı destekler niteliktedur: uzay boşluğunda yanarak (elbette dünyaya doğru) sürüklenen bir göktaşı fotoğrafı kullanılmıştır. Habere kaynak olarak Maya takvimi -ki bu takvimde dünyanın

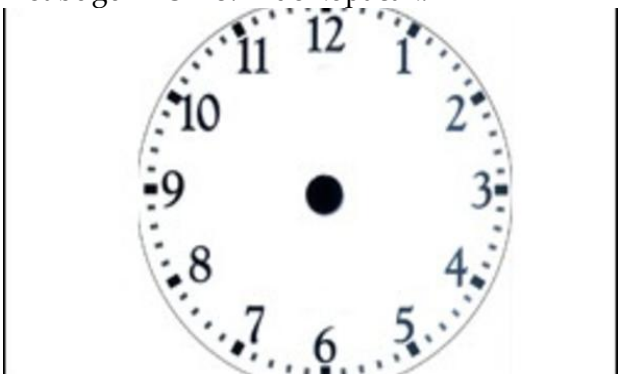
sonu iddiası yoktur-, Marduk kıyametçileri, New age hareketi, Foton kuşağı, indigo çocuklar gibi hiç bir bilimsel araştırmaya dayanmayan, bilimsel temeli olmayan adresler gösterilmektedir.

16.12.2012
Başlık:
Nuh'un gemisi hazır
Alt Başlık:
Hollandalı Johan Huibers, 20 yıldır uğraştığı Nuh'un Gemisi projesini bitirdi. Gemi, İncil'de geçen özelliklere göre inşa edildi.

Analiz:
Bu haberde Maya takvimi-kıyamet ilişkisi başlıkta, alt başlıkta veya görselde değil, metnin içinde yer almaktadır. Ancak haber tarihinin 16.12.2012 olması, yani sözde kıyametin yaklaşmış olması -ki bu tarihe kadar medyada konu ile ilgili aktarılan yoğun içerik okur nezdinde Maya-kıyamet bağını kurmuş bulunmaktadır- ve başlığın "Nuh'un gemisi hazır" şeklinde atılmış olması okuru zaten habere/tuzağa çeker niteliktedir. Başlıkta belli bir inanca sahip ve bu inanç doğrultusunda bir gemi inşa eden kişiden hiç söz edilmemiş, doğrudan "Nuhun gemisi hazır" denilmiştir. Neye hazır olacağı açıkta bırakılmış, daha doğru bir ifade ile "Kıyamete" hazır olduğu yorumu okura bırakılarak anlam kuvvetlendirilmiştir. Alt başlıkta Hollandalı Johan Huibers isimli bir kişinin İncil'de geçen özelliklere göre bir gemi inşa ettiği anlaşılmaktadır. Haber görseli de söz edilen geminin fotoğrafıdır. Haber metninde gemiyi neden yaptığı, geminin özellikleri gibi bilgiler yer almaktadır. Başlığı ile okuru yanıltır nitelikte bir çerçeveleme yapıldığı görülmektedir.

21.12.2012
Başlık: Kıyametin saatini açıklıyoruz
Spot:
Maya Takvimi'nin uzun sayım süreçlerinden birinin sona ereceği 21 Aralık tarihine sayılı saatler kala, bütün dünyada kıyamet için geri sayım başladı. Kehanete inananlara göre kıyamet bugün TSİ 13.11'de kopacak.

Resimaltı yazısı:
Bu hesapla an itibarıyla kıyametin kopması için 24 saatten daha az zaman kaldı.

Analiz:
Haberin başlığı "Kıyametin saatini açıklıyoruz" şeklindedir. Mutlak bir ifadedir. Tırnak işareti, ünlem bulunmamakta, net bir şekilde mutlak olayın saati ilan edilmektedir. 21 Aralık günü gelmiştir ve kalan saatleri de okuru haberi (reklamı) tıklatmak için değerlendirmek gerekmektedir. Haberin görseli de akrep ve yelkovanı olmayan bir saattir. Böyle tercih edilmesi bir hatadan ibaret değilse zamanın duruşuna işaret ediyor olsa gerektir. Haber metni incelendiğinde olayın Türkiye saati ile 13.11'de gerçekleşeceği ilan edilmektedir. Kaynak "Kehanete inananlar" şeklinde belirtilmiştir. Resim altı yazısı olarak da "Bu hesapla an itibarıyle kıyametin kopması için 24 saatten daha az zaman kaldı" denilmekte, ancak hangi bilimsel hesapla olduğu sorusu yanıtsız bırakılmaktadır. Başlığı, resim altı yazısı ve görseli ile, metni ile yanıltıcı çerçevede sunulmuş bir haberdir.

SONUÇ
Maya Uygarlığı, diğer antik uygarlıklar gibi ardında maddi-manevi pek çok kültür unsuru bırakarak tarih sayfalarındaki yerini almıştır. Antik uygarlıkları incelemek ve tarihi aydınlatmak arkeoloji, antropoloji, paleontoloji, etnoloji, paleografi gibi farklı bilimsel disiplinlerin alanı dahilindedir. Artık kullanılmayan yazıları okumak, kendi kültürlerinin özelliklerine göre sistemleştirilmiş zaman çizelgelerinin, takvimlerin mantığını bulmak, mimari yapıların ne amaçla inşa edilmiş olabileceğini açıklamak sözü edilen bilim alanlarının çalışma alanında, bilim insanların yetkinliği dahilindedir. Medyanın görevi en öz tanımı ile toplumun genelini ilgilendiren konularda sade bir dil ile doğru, tam, dengeli, tarafsız haber üretmek; okur/izler kitleyi bilgilendirmektir. Haber kaynakları da şüphesiz habe-

rin bağlamı ile doğrudan ilgili olmak zorundadır. Sağlık ile ilgili bir gelişmenin muhatabının baharatçı, güzellik uzmanı, kuaför vs. değil; tıbbi formasyonu olan bir uzman olması gerektiği gibi, antik uygarlıklarla ilgili konuların kaynağı ise bağlamına göre yukarıda sözü edilen bilim insanları olmalıdır.

Kullanılan çerçeveleme yaklaşımı ve yapılan söylem analizi, internet haber medyasının Maya takvimi-kıyamet iddiası konusunu büyük oranda bilimsel temelinden uzaklaştırarak ve magazinleştirerek okurlarına aktardığını ortaya koymuştur. Durumu rakamlar ile ifade etmek gerekirse aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır:

2012	Habertürk	Milliyet	Hürriyet
Maya takvimi konulu toplam haber sayısı	51	52	37
Magazinleştirilerek çerçevelenen haber sayısı	45	35	27
Magazinleştirilmiş haberlerin tamamına oranı	% 88	% 67	% 73

Makalede yalnızca 18 habere ve analize ayrıntılı şekilde yer verilmiş olmakla birlikte, 2012 yılında konu ile ilgili çıkan tüm haberler incelenmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, haber kaynağı olarak bilim insanları yerine "söylentiler" tercih edilmiş ve spekülatif bir habercilik gerçekleştirilmiştir. Analiz sonrası elde edilen rakamlar gerçeklik sonrası (post-truth) dünyanın hiper gerçeklik çağı ile uyumlu olmakla birlikte gazetecilik meslek ilkeleri ile bağın kopmuş olduğuna işaret etmektedir. Bilimsel bilgi yerini infotainment-haber-eğlenceye bırakmıştır. Medya, "eğlendirme=>çok tıklanma=>reklam" formülüne uymayı tercih etmiştir.

Medya, "Mayaların takvimi 2012 Aralık ayında bitiyor, demek ki kıyamet kopacak" şeklinde bir spekülasyon yaratmıştır. Böylece 2012 öncesinde, 2012 yılı boyunca ve kıyametin kopmadığı (!) 2012 yılı sonrasında da bu konuyu işlemiştir. "Hangi geleneğe ya da kültüre bağlı olursa olsun, kendisini birey olarak ne kadar güvende hissederse hissetsin, insanoğlu dünyanın geleceği ile ilgili doğuştan gelen bir merakı paylaşmıştır. Neticede bu merak, onları gizemli sonun (kıyametin) zamanıyla ilgili tahminlere yönlendirmiş, böylece ciddi bir kehanet literatürü ortaya çıkmıştır" (Baş 2005:163). İnsan doğasındaki gerçek bilgi yerine gizemli ve gerçeküstü olana meyletme özelliği, medya tarafından değerlendirilmiş, bu haberler medyada yer aldıkça insanların ilgisi yoğunlaşarak artmıştır. Böylece medya ve toplum arasında spekülasyona dayalı bir birbirini besleme olgusu ortaya çıkmıştır. Oysa Maya takvimi hakkındaki bilimsel araştırmaya dayanan

bulgular medyanın yansıttığı gibi kıyamete işaret etmemekte, dünyanın sonu ile ilgili herhangi bir veri sunmamaktadır. "22 Aralık 2012 tarihli Maya kıyameti hakkında atıp tutan onlarca kahin, şucu ya da bucu kimse böyle bir kıyamet olmamasına rağmen insanları paniğe sevk ettikleri ya da yanlış bilgilendirdikleri için bir özür borçlu olduklarını düşünmemektedir. Sözde -bilim-ler yanlışlanamaz olduğu gibi sözde bilimciler de sırf bu yüzden "yanılamazlar" grubuna girerler (Uyar 2015:64). "Gerçeküstü" kaynak-"gerçeküstü" haber formülü bu şekilde bir kısır döngü oluşturmakta ve gerçeklik sonrası dünyanın inşasını başarıyla sürdürmektedir.

Haber konusu Antik Maya Uygarlığı ve ona ait bir takvimin 21.12.2012 tarihinde sona ermesi bilgisidir. Soru, bu antik takvimin neden bu tarihte sona erdiğidir. Yanıt arkeoloji, etnoloji, astronomi bilimlerinin kesişim kümesinde yer alan bilim insanlarında aranmalıdır.

2012 kıyamet kehaneti konusunu işleyen yüksek bütçeli Hollywood filminin de gündem belirleme gücü ile "Maya takvimi 21.12.2012'de bitiyor o halde bu dünyanın sonu olmalı" spekülasyonu küresel ölçekte yayılmıştır. Medya da bu uygun zemini değerlendirerek kâr elde amacına büyük oranda ulaşmıştır.

Haberciliğin gazetecilik meslek ahlak ve ilkeleri doğrultusunda yapılabilmesi için "Şok!", "Korkutan açıklama", "Kıyamet ne zaman kopacak!", "Kıyamete son 5 gün!' gibi bağlam ile hiç bir ilgisi olmayan ifadelerden kaçınmak gerekmektedir. Yüksek bütçeli Hollywood filmlerinden alınan görüntüler, bilgisayarda üretilmiş kurgu görseller, dünyaya dev bir gök cisminin çarptığı ve uzay boşluğuna alevler saçıldığı görüntüsünü sunan yapay fotoğraflar vb. kullanılmamalıdır. Aksi takdirde gerçek bir habercilik yapılmadığı gibi haber görünümü altında spekülasyon sunulmuş ve okur yanıltılmış olur.

Başta bu araştırmanın konusu bilim haberleri olmak üzere her bir alanın konusunda uzman muhabirler tarafından yazılması gerekmektedir. Habercilikte, gazetecilik okullarında öğretilen ideal kalitenin yakalanabilmesi için uzman muhabirlik şarttır. Uzman muhabir tarafından yazılan haberde içerik bağlamından kopartılmayacak, tiraj, tıklanma, rating ilan/reklam motivasyonu değil, okur-izler kitleyi doğru bilgilendirme motivasyonu belirleyici olacaktır.

Son söz olarak denilebilir ki gerçek bilgiyi okur/izler kitleye iletmesi beklenen medya sunduğu içerikler ile bunun tam zıddını yapmaktadır. Hakikat sonrası (post truth) dünyanın şekillenmesinde birincil rol oynamaktadır. Medya ve toplum bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde "Gerçeküstü" çember oluşturmuş durumdadır. Maya takvimi konusu anlamlı oranda speküle edilmiş, magazinleştirilmiş bir şekilde okurlara aktarılmıştır.

KAYNAKÇA

Akçalı ***S*** ve Toker H (2012) Norveç: Toplum Kendini Sorguluyor Breivik Saldırısı Örnek Olayı, The Journal of Academic Social Science Studies JASS, 5(7), 27-48.

Anderson J ve Rainie L (2017) The Future of Truth and Misinformation, http://www.pewinternet.org/2017/10/19/the-future-of-truth-and-misinformation-online/, erişim tarihi:25.03.2018.

Arık M B (2007) Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sos. Bil. Enst., Konya.

Ayhan İ ve Yarar F (2005) Batıl İnançların Psikolojisi, Başkent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Eeleştirel-Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı Pivolka Dergisi, Yıl:4 Sayı 17, 04-06, 15-19.

Baş E (2005) Binyılcılık ve Osmanlı Toplumunda Hicri Milenyum Kıyamet Beklentisi ile İlgili Bazı Veriler, Dini Araştırmalar Dergisi Cilt:7 sayı:21, 163-177.

Baudrillard J (2011) Simülakrlar ve Simülasyon, Doğubatı Yayınları, Ankara.

Canan S (2016) Değişen Beynim, Tutikitap Yayınları, İstanbul.

Çalışır G (2014) Constructıon, Presentation Andconsumption Of Indıvıdualısm In Socıalmedıa, Journal of Media Critiques [JMC] doi: 10.17349/jmc114306 P-ISSN: 2056-9785 E-ISSN: 2056 9793, 85-94.

Doğan İ (2007) Mayalar ve Türklük, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları No:01. Ankara.

Durur E (2011) İnşacı Yaklaşım İçinde Çerçeveleme Kuramı ve Haberin Çerçevelenişi, Atatürk İletişim Dergisi, Temmuz, Sayı:2, 21-32.

Dursun Ç (2004) Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi, Elips Kitap, Ankara.

Düzgit S (2011) Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Post Yapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi, Uluslararası İlişkiler, Cilt 8, Sayı 29, 49-70.

Entman R M (1991) Framing United-States Coverage of International News:contrasts in Narratives of the Kal And Iran Air Incidents, Journal of Communication, 41(4), 6–27.

Gamson W and Modigliani A (1989) Media discourse and public opinion onnuclear power: a constructionist approach, The American Journal Of Sociology, 95(1), 1–37.

Karaduman S (2017) Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 4 (2), Güz, 31-46.

Mccombs M (2004) Setting the Agenda, Cambridge: Polity Press.

Narmanlıoğlu H (2011) Popüler Belgesellerde Doğanın Sunumu: BBC Planet Earth Serisi Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Istanbul University Faculty of Communication Journal, 0 (40), 53-65.

Mena R, Yezika R ve Illescas F (2008) İspanyol Öncesi Dönemde Meksika'da Muhasebenin Kökleri ve Gelişimi, Muhasebe ve Finansman Dergisi MUFAD, Sayı 38, 220-228.

Neşşar M U (2018) Kişinin Kendisiyle Savaşımı Bağlamında Korku ve Şiddet Üzerine, Toplumsal Bilinçaltından Çağdaş Birey Bilincine Doğru Bir Çözümleme, https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/32580821/05-yd4Nessar.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1537799766&Signature=J0Z2xqBqjBIAieFt3p%2BPhgiz74Q%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3D05-yd4-Nessar.pdf, erişim tarihi: 24.09.2018

Özbek M (2007) Dünden Bugüne İnsan, İmge Kitabevi, İstanbul.

Özarslan H ve Güran M (2015) İletişim Araştırmalarında Çerçeveleme Paradigması: Son Döneme Ait Bir İnceleme, Selçuk İletişim Dergisi, 8 (4), 32-48.

Scheufele D A and Tewksbury D (2007) Framing, Agenda Setting, And Priming:The Evolution Of Three Media Effects Models, Journal Of Communication, 57(1), 9-20.

Solak Ö (2011) Küçük Ağa Romanının Eleştirel Söylem Analizi, Akademik Bakış Dergisi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Sayı: 26, 1-14.

Sutherland S (2017) İrrasyonel, Çev: Uyar T., Domingo Yayınları, İstanbul.
Uyar T (2015) Astrolojinin Bilimle İmtihanı, Kırmızıkedi Yayınları, İstanbul.